

MARKO ANDRIJIĆ

Uloga mornarice NOVJ u oslobodenju otoka Korčule u rujnu 1944. godine

I

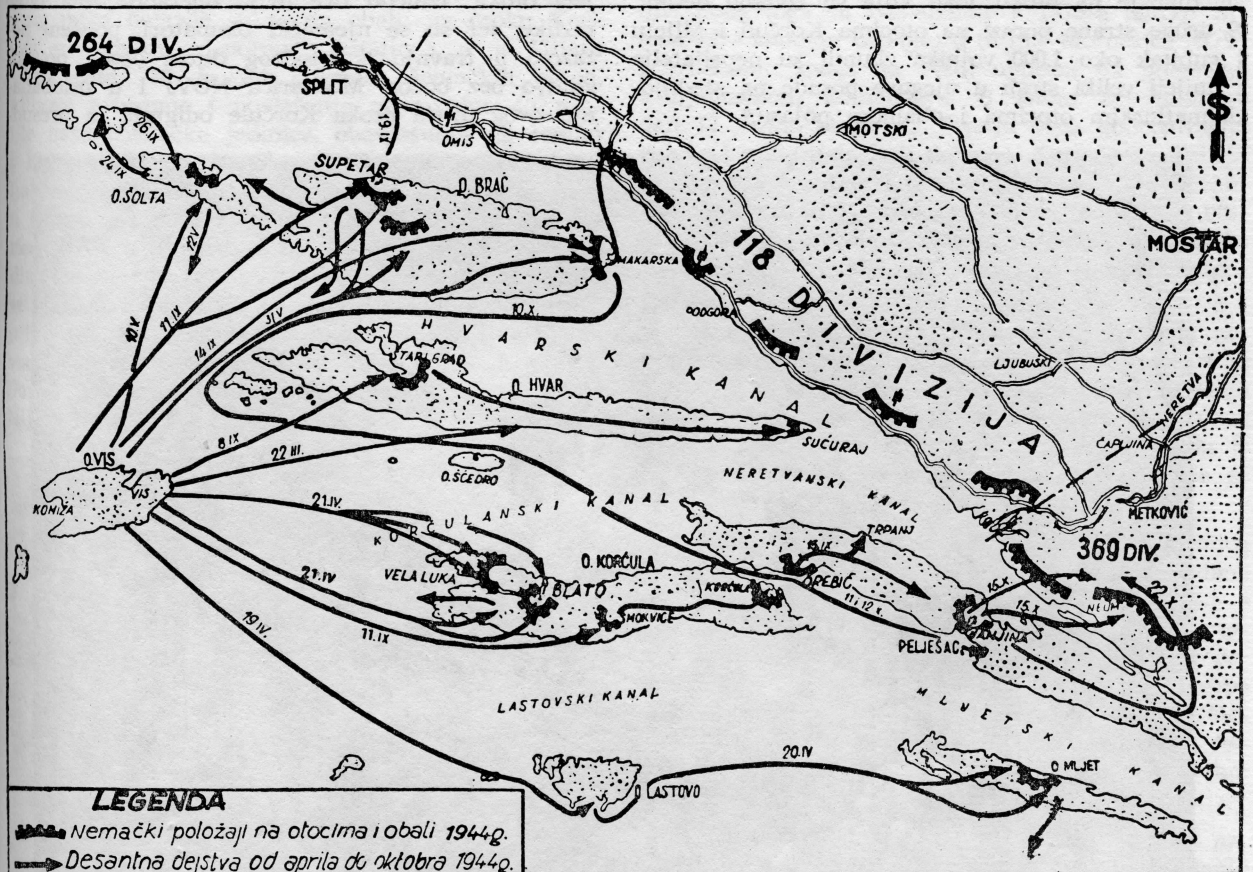
Nakon uspješnog desantnog prepada s Visa jedinica 26. dalmatinske divizije krajem travnja 1944. godine na zapadni dio otoka Korčule, veći dio otoka ostao je poluoslobođeno područje. Mjesta Blato, Vela Luka, Smokvica i Čara, te Prigradica, Brna, Zavalatica i druge manje luke i pristaništa na zapadnom dijelu otoka ostala su bez njemačkih posada. Tek u Pupnatu, zatim u gradu Korčuli (i neko vrijeme u Lumbardi) Nijemci su imali svoje stalne garnizone. Iz Pupnata i Korčule povremeno su isturali straže prema Čari i Smokvici, a ponekad su njihove snage poduzimale nenadane ispade sve do Blata i Vele Luke. Odmah nakon toga oni bi se povukli u svoje garnizone. Ove ekspedicije uglavnom su poduzimane radi izviđanja, ispitivanja terena, pljački i zastrašivanja naroda.

U spomenutim mjestima na zapadnom dijelu otoka bilo je gotovo dvije trećine stanovništva Korčule, dakle znatno više nego na istočnom dijelu,

koji se još uvijek nalazio pod njemačkom okupacijom. Tu se organizirao život kao na drugim oslobođenim područjima. Funkcionirala je narodna vlast, organizirana zdravstvena, prosvjetna, privredna i druga aktivnost koja se privremeno prekidala samo u slučaju dolaska Nijemaca.

Neposredno nakon što su se desantne snage NOVJ povukle s otoka Korčule na Vis, Nijemci su s istočnog dijela otoka došli u Blato i Vela Luku 27. travnja. Bilo ih je oko 500. Pokupili su svoje poginule i ranjene vojnike po položajima gdje su se vodile borbe, natovarili ih na kamione i odvezli na mjesna groblja u zajedničke grobnice. Za prenos poginulih i ranjenih od nepristupačnih mjesta do ceste uzimali su tovarne životinje od mjesnog stanovništva. Tako su u Blatu tom prilikom uzeli 36 mazgi. Usput su njemački vojnici pljačkali po kućama, u prvom redu vino i rakiju.¹

Ovakvi ispadi Nijemaca prema zapadnom dijelu otoka u početku su bili česti, ali ih je sve više suzbijao Korčulanski partizanski odred. Zato su se

Prikaz desantnih akcija jedinica NOVJ od travnja do listopada 1944. godine za konačno oslobodenje dalmatinskih otoka

Nijemci sve više zadržavali samo na svojim položajima i u kasarnama na istočnom dijelu otoka. Znali su da cijeli otok Korčulu više ne mogu braniti. Nisu se više ni usudili zaposjesti zapadni dio otoka. Dakle, od travnja 1944. godine mjesta Vela Luka, Blato, Smokvica i Čara, kao i sve uvale i zaseoci na zapadnom dijelu otoka Korčule konačno su oslobođeni.

Pored drugih rodova naše narodnooslobodilačke vojske (pješaštva, artiljerija, služba veze i dr.), veliki doprinos dale su i jedinice Mornarice NOVJ iz sastava 26. dalmatinske udarne divizije, te Četvrtog i Petog pomorskog obalskog sektora. U prebacivanju desantnih jedinica na otok Korčulu i ponovo u njihovom vraćanju na otok Vis sudjelovalo je ukupno 38 brodova Mornarice NOVJ: dva naoružana broda (NB), jedan patrolni čamac (PC), 16 transportnih brodova — motornih jedrenjaka i 19 leuta. Gubici Mornarice NOVJ u ovim operacijama iznosili su: dva transportna broda potopljena i jedan lakše oštećen, dva borca ranjena, od kojih jedan teže.²

To su bili minimalni gubici kad se zna kolika je bila nadmoć neprijatelja u tehnici i broju plovinih jedinica. K tome Zapadni su saveznici uskratili svaku pomoć, smatrajući da je izvođenje desantne operacije s tako sporim i zastarjelim drvenim brodovima nerealno i na granici avanturizma koji ne obećaje uspjeh. Tim više je uspjeh na otoku Korčuli (i Mljetu, na koji je poduzet demonstrativni napad da se zavara neprijatelj) imao veći odjek. Uspjeh je oduševio borce NOVJ, naročito jedinice 26. divizije na otoku Visu koje su izvršile desant. S druge strane porazi na otocima Korčuli i Mljetu i gubitak oko 1.000 vojnika zbunili su neprijatelja i unijeli veliki strah u njegove posade na srednjodalmatinskim otocima i obalnom pojasu.³

Povodom pobjede na Korčuli i Mljetu, borcima i rukovodiocima koji su sudjelovali u desantnim operacijama i borbama protiv neprijatelja brzojavno su čestitali vrhovni komandant NOV i POJ maršal Tito i komandant savezničkih snaga na Sredozemlju britanski general H. M. Wilson.⁴

O porazu svojih snaga na otoku Korčuli sačuvana je i izjava šefa operativnog odsjeka 118. njemačke lovačke divizije kapetana Otta Primavesija koji je napisao: »Najveći neuspjeh koji je doživjela divizija bio je iskrcavanje u travnju 1944. godine, pri čemu je Drugi bataljon 750. puka boračkog uništen, odnosno zarobljen.«⁵

Pobjeda na zapadnom dijelu otoka Korčule u travnju 1944. godine bio je dostojan revanš njemačkoj soldateski za poraz na Korčuli krajem prosinca 1943. godine.

Iako su se u samom izvođenju desantne operacije ispoljili i neki nedostaci (slabo funkcioniranje sistema veze, sporo iskrcavanje i ukrcavanje, neopremljenost jedinica za savladavanje minskih polja),⁶ ipak je stečeno dragocjeno iskustvo za slične desantne akcije na srednjodalmatinske otoke i operacije na sjevernom Jadranu u sklopu završnih operacija za oslobođenje naše zemlje.

II

Oslobođenje preostalog, istočnog dijela otoka Korčule izvršeno je u rujnu 1944. godine, dakle, nekoliko mjeseci nakon oslobađanja zapadnog dijela otoka. Između ove dvije operacije ima bitne razlike, jer su se njemački okupatori, poučeni porazom u travnju, s istočnog dijela otoka povukli gotovo bez borbe. Mornarica NOVJ i u oslobađanju ovog dijela otoka Korčule odigrala je presud-

Ratna mornarica pridonijela je završnim operacijama za oslobođenje naše zemlje

nu ulogu prebacujući jedinice NOVJ s otoka Visa na otok Korčulu.

Njemačko napuštanje otoka Korčule u vezi je s njihovim povlačenjem s juga Balkanskog poluotoka. Naime, kad je početkom rujna 1944. godine, nakon istupanja Bugarske iz rata prijetila opasnost da njemačka grupa armija E bude izolirana i uništena, Vrhovni štab NOV i POJ je naredio Osmom dalmatinskom korpusu da intenzivira napade na njemačke jedinice na dalmatinskim otocima i obali, kako bi onemogućio njihovo uredno povlačenje kopnenim i morskim putevima duž jadranske obale.⁷

S tim u vezi jedinice 26. divizije spremale su se za konačno oslobađanje Dalmacije. Te namjere Nijemci su osjećali. U Dnevniku njemačkog admirala Jadrana (Lietzmana) od 16 rujna stoji: »(...) Pritisak neprijatelja na srednjedalmatinsko otočko područje se pojačava (...)«. ⁸ Uvidjevši svoju nemoć da se odupru sve jačem pritisku snaga NOVJ, njemačke snage su polako počele napuštati srednjodalmatinsko otočje. Za vrijeme dok su Prva i Dvanaesta dalmatinska brigada oslobađale Brač i Hvar, Jedanaesta dalmatinska brigada kreće u oslobađanje istočnog dijela otoka Korčule.

Tada su se na ovom području nalazile slijedeće njemačke snage: (...) U srednjoj i južnoj Dalmaciji bila je 118. lovačka divizija. Ona je, osim kopna od Omiša do Ploča, držala otoke Brač, Hvar, Korčulu i poluotok Pelješac. Raspored njemačkih snaga bio je: na Braču Treći bataljon, a na Hvaru Drugi bataljon (nepotpun) 738. puka, ostale snage ovog puka nalazile su se na obali; na otoku Korčuli su bila dva nepotpuna bataljona, a na Mljetu jedna četa 750. puka.⁹ Pokrete njemačkih trupa, njihove pripreme i povlačenje neprekidno su pratili naše izviđačke jedinice, obavještajci na terenu i Korčulanski partizanski odred, te odmah dostavljali izvještaje višim komandama i štabovima. Tako u Operacijskom dnevniku Štaba IV POS-a Mornarice NOVJ o djelovanju od 1 — 15. rujna 1944. godine, za dan 3. rujna stoji: »Upućeni PC 64 vratio se s izviđanja i javlja (...) da se brojno stanje neprijatelja na Korčuli smanjilo na 400 ljudi i da stalno prenose materijal iz Pupnata za Korčulu«. Dana 10. IX Komanda mjesta Vela Luka javlja da Nijemci odvlače topove s Pupnata, da se jedan veći

brod i pet desantnih brodova nalaze u Korčuli i da ima izgleda za napuštanje Korčule, a 12. rujna u Operacijskom dnevniku se navodi, da su Nijemci napustili Pupnat i da se još nalaze u Korčuli, ali da je veći dio već prebačen u Orebić.¹⁰

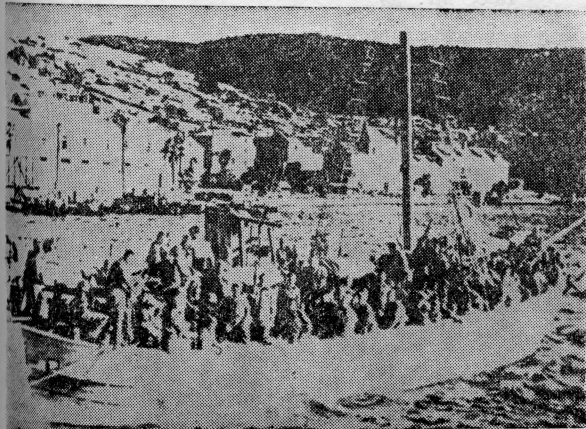

brod i pet desantnih brodova nalaze u Korčuli i spremanje za pokret pratio je i Štab Mornarice NOVJ. U Knjizi depeša Mornarice NOVJ za dan 10. rujna stoji da su namjere neprijatelja nepoznate, ali se pretpostavlja djelomično povlačenje. Zbog toga su komandant V POS-a Marko Orhanović i kapetan Lanngford (u ime Mornarice NOVJ i britanskih snaga na Visu) upućeni na pregovore s njemačkom komandom. U istom Dnevniku za dan 12. rujna stoji: »U Trpnju veća koncentracija vojske i materijala koji dolaze s Korčule i s Pelješca kopnenim putem i prebacuju se u Ploče. Očekuje se napuštanje Pelješca.« U istoj depeši se ističe, kako je potrebna zračna aktivnost savezničke avijacije na Pupnatu radi ometanja njemačkog povlačenja.¹¹

Dana 11. rujna preko Lastova je upućen naoružani brod »NB 12« s jednim vodom mornaričke pješadije u Lumbardu na Korčuli u cilju ometanja neprijateljskog povlačenja iz Korčule. Istog dana u 23 sata stigao je izvještaj Štabu V POS-a da je u Korčuli ostala još samo jedna četa i da će se i ona vjerojatno još u toku iste noći povući.

Radi boljeg uvida u razvoj situacije i boljeg koordiniranja akcija na Korčuli i Pelješcu, dana 12. rujna održan je sastanak u Štabu IV POS-a s politkomesarom Treće prekomorske brigade na otoku Visu. Istovremeno na Vis je stigao i jedan desantno-jurišni čamac, u cilju prebacivanja trupa na otok Korčulu, te je upućen i brod »K. L. 7« (lučke kapetanije) s komandantom Grupe odreda i patrolom bataljona Treće prekomorske brigade radi održavanja veze.

Upravo tada, kad su se Nijemci spremali napustiti otok, na Korčulu su upućeni, po naređenju Štaba 26. divizije, dijelovi te divizije da oslobode otok. Na Korčulu su upućeni: m/jedrenjak »Dani-

Partizanski leit u akciji prebacivanja boraca

ca« koji je isplivao iz Visa u 24 sata s jednom baterijom, 59 mazgi i osobljem baterije Jedanaeste brigade; dva jurišna čamca i minobacačka četa; m/jedrenjak »Jastreb« s jednim bataljonom Jedanaeste brigade; m/jedrenjak »Marna« s jednim bataljonom iste brigade. Njima su se priključili m/jedrenjaci »Malinska« i »Ban Jelačić« na kojima su bila ukrcana dva bataljona Treće prekomorske brigade. Za pratnju ovog transporta bio je određen naoružani brod »NB 3« na koji se ukrcao komandant transporta kapetan Davor Orebić. Ovaj konvoj krenuo je iz Visa u 22 sata za uvalu Brna. Po iskrcaju trupa brodovi su vraćeni na otok Lastovo.

Jurišni čamci I i III s minobacačkom četom iskrcali su se u 6 sati u uvali Brna i odmah izvršili pokret pravcem Smokvica-Čara-Pupnat-Žrnovo. Jedan bataljon Treće prekomorske brigade, koji se već od ranije nalazio na otoku Korčuli, izgubio je u toku noći 13/14. rujna kontakt s neprijateljem. Dakako da je u svim akcijama vođenim protiv njemačkih snaga na otoku najveću aktivnost ispoljio Korčulanski partizanski odred koji se odmah priključio našim snagama koje su protjerivale njemačke okupatore.¹²

U Operacijskom dnevniku Štaba V POS-a za 14. rujna 1944. godine stoji: »Neprijatelj 13/14. IX napustio Korčulu. Iste noći iskrcali su se u Brni dijelovi 26. divizije. (Iskrcali su se tri bataljona Treće prekomorske brigade i dva bataljona Jedanaeste brigade). Komandant V POS-a s drugovima iz drugih foruma bio u gradu Korčuli sa K.L. 7. Izvjestio da se Nijemci još nalaze u Orebiću odakle gađaju topovima i bacačima grad Korčulu.«¹³ Čim su naše jedinice došle u kontakt s Nijemcima nakon kraćeg otpora noću 13/14. rujna 1944. i posljednji njemački vojnici napustili su otok Korčulu, pod pritiskom snaga 26. divizije, V POS-a i Korčulanskog partizanskog odreda.

U izvještaju politkomesara i načelnika Štaba V POS-a od 11. rujna 1944. godine komandantu Sektora o kretanju neprijateljskih snaga na otoku Korčuli i poluotoku Pelješcu predlaže se vojna intervencija s jačim snagama, izviđanje i mitraljiranje od strane savezničke avijacije i mornarice.¹⁴ Međutim, kao i u mnogim prethodnim akcijama jedinica NOVJ, Saveznici ni u posljednjim operacijama za oslobodjenje otoka Korčule nisu dali pomoć našim borcima. Oslobodjenje otoka Korčule je

djelo njenih vlastitih sinova i kćeri, kao i drugih boraca Dalmacije i Jugoslavije svrstanih u jedinice 26. divizije NOVJ.

S otoka Korčule jedinice Jedanaeste dalmatinske i Treće prekomorske brigade prebacile su se u područje Kučište-Orebić na Pelješcu 15/16. rujna, gdje su nastavile goniti Nijemce.

Pošto su Nijemci napustili otoke Korčulu i Mljet, oslobođeni su svi srednjodalmatinski otoci, osim Šolte, Velog Drvenika i istočnog rta Hvara. Ubrzo je uslijedilo iskrcavanje jedinica 26. divizije na kopno i napad na neprijateljska uporišta radi definitivnog oslobađanja Dalmacije.

Tako je nakon devetomjesečne okupacije od strane Nijemaca otok Korčula konačno oslobođen. Iako relativno kratkotrajna, njemačka okupacija otoka Korčule bila je okrutna i ostavila je teške posljedice. Narod otoka upoznao je i osjetio i drugog okupatora — pored talijanskog fašizma i njemački je nacizam ostavio svoj trag. Nikakve metode straha i terora nisu mogle spriječiti slom okupatorskih planova. Praćeni prezirom i mržnjom otočkog stanovništva, oni su otišli kukavički. Od bahatog i nadmenog ponašanja nije ostalo ni traga. I ovu okupaciju narod otoka Korčule zapamtio je po zlu. Odatle i njegova neopisiva radost kad je konačno dočekao slobodu.

Bilješke :

- ¹ Arhiv Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske u Zagrebu (IHRPH), KP-339/7368 i 339/7376
- ² Zbornik dokumenata i podataka o NOR-u naroda Jugoslavije, izd. Vojno-istorijski institut u Beogradu (Zbornik V. I. I.), tom VIII, knj. 2, str. 285-294
- ³ M. Andrijić: Otok Korčula u NOB (neobjavljeno), str. 167
- ⁴ D. Gizdić: Dalmacija 1944/45, str. 285-288
- ⁵ Zbornik V. I. I, VIII — 2/302-303
- ⁶ J. Vasiljević: Mornarica NOVJ, Bg 1972, str. 213-214
- ⁷ Isto, str. 292-293
- ⁸ Zbornik V. I. I, VIII — 3/129-148
- ⁹ Zbornik V. I. I, VIII — 2/257
- ¹⁰ Zbornik V. I. I, VIII — 3/66-70
- ¹¹ Isto, str. 129-148
- ¹² Isto, str. 49-50
- ¹³ Isto
- ¹⁴ Isto, str. 38

